

om den tyske og især om den engelske politik, der netop er udkommet efter 1972. Hendes kildegrundlag er alene de trykte dokumenter. Det er her værd at erindre, at de trykte engelske akter er uden de meget værdifulde kommentarer fra embedsmændene. Hun nævner intet om, at hun har forsøgt at få adgang til svensk materiale, selv om hun enkelte gange strejfer problemet om den svenske regerings forhold til Dahlerus.

Mærkeligt nok underkastes hovedkilden, Dahlerus' egen version efter krigen, ingen nøjere undersøgelse. Det bliver kun til spredte bemærkninger, der bestemt ikke øger tilliden til den. Man må give forf. ret i hovedkonklusionen, nemlig at Göring bare brugte sin ven til at så splid mellem englænderne og polakkerne, samt at englænderne ingen tillid havde til Dahlerus' person. Men derved bliver hele episoden jo også ret uinteressant. Interesses modsætningerne mellem Tyskland og England var ganske enkelt for store til, at en mægling kunne lykkes. Anden Verdenskrig udbrød ikke på grund af fejltagelser i parternes opfattelser af hinanden. Den engelske ledelse sommeren 1939 *havde* erkendt, hvad Hitlers mål var, og at de var uacceptable. Herved kunne en enkelt mands sidste-minut-mægling intet ændre. Mest interessant i bogen er måske de få lys, der kastes over Dahlerus' tvivlsomme karakter, både i privatlivet og politisk.

Kay Lundgreen-Nielsen

HANS PALLE LOHMANN: Dansk Folkefællesskab 1936-42. En fascistisk, nationalistisk og idealistisk bevægelse. Odense University Studies in History and Social Sciences, vol. 87. Odense Universitetsforlag, 1984, 118 s. Ill. 2 bilag. 97,60 kr.

En række af 30'ernes højreradikale grupperinger er inden for de seneste år behandlet i artikler og bøger udsprunget af studenterspecialer: J.A.K., LS, DNSAP og KU. Med denne bog omfatter rækken nu også Dansk Folkefællesskab, der stiftedes i 1936 af udbrydere fra DNSAP samlet om præsten Anders Malling. Partiet nåede kun i en kort periode op over 500 medlemmer. Ideologisk placerede det sig imellem sit ophav, hvorfra det i starten tog førerprincippet og antisemitismen i arv, og Arne Sørensen's Dansk Samling, med hvilket det delte en stærkt kritisk holdning over for DNSAP's følgagtighed over for Tyskland. Mest opmærksomhed opnåede Dansk Folkefællesskab i forbindelse med afholdelsen af agitationsmøder fælles med Arne Sørensen og de oppositionelle konservative Pürschel og Westergaard i 1938. I 1939 overgik ledelsen til grosserer Johannes Sørensen. Denne var i 1940 aktiv i den såkaldte Danmarkskreds, der rumstredede med planer om en alternativ regeringsmulighed på nationalt grundlag, efter at besættelsen angiveligt havde demonstreret det parlamentariske systems fallit. Kritikken af DNSAP og den, dermed sammenhængende, tiltagende distance over for besættelsesmagten førte i begyndelsen af 1942 til forbud mod partiavisen, hvormed partiet ophørte.

Lohmann baserer sig først og fremmest på partiets ugeavis og på et partiarkiv i Rigsarkivet med korrespondance mellem Sørensen og Malling. Dette materiale tillader ikke altid at trænge om bag de ydre politiske manifestationer og tilkendegivelser, specielt ikke efter Mallings tilbagetræden i 1939. Dog er

omstændighederne omkring Danmarks kredsen belyst i den efter krigen nedsatte parlamentariske kommissions materiale.

Interessantere for en almen betragtning end de interne spændinger og mislykkede samarbejdsforsøg må det dog også, jfr. forfatterens egen prioritering, siges at være, hvis en undesøgelse som denne kan bidrage til at klargøre det fascistiske potentiales karakter i et samfund som det danske, bl.a. ved analyse af ideologien. Lohmann fremhæver en religiøst betinget idealisme som vigtig drivkraft og påpeger, at den etiske holdningsændring, som Dansk Folkefællesskab ville hidføre, først og fremmest rummede et forsøg på at fastholde traditionelle værdinormer på trods af udviklingen mod et mere industrialiseret og urbaniseret samfund. Man angreb bl.a. ungdommens hengiven sig til jazzmusik, kvinders udearbejde og storbyens åndeligt nedbrydende indflydelse kontrasteret til det sunde bondeliv. Som præciseret af Lohmann var der i højere grad tale om småborgerlige end om specifikt fascistiske værdier. Lohmann har også et klart blik for, at det er den markant dansk-nationale holdning, der betinger partiets afstandtagen fra den danske nazisme, hvilket ikke uden videre er ensbetydende med en negativ vurdering af udviklingen i Tyskland, uagtet det i sidste ende førte enkelte medlemmer over i modstandsbevægelsen. Men ellers synes jeg, han er for tilbøjelig til at afskrive nationalismen som værende kilde til primitive myter om det egne folks overlegenhed. En udtalelse af Johs. Sørensen, der udtrykker troen på de disciplinerede nationalstaters overlegenhed over for de af partigeisme splittede demokratier (s. 25), kommer nok nærmere til roden af tidens højreradikale strømninger, end Lohmann lader fremgå. I det hele taget forsømmer Lohmann at anlægge en helhedsbetragtning på den række af ideologiske elementer, han tager op til behandling, jfr. hans afvisning af at begive sig ud i fascismedefinitiviske overvejelser (s. 23). Han synes næsten tilbøjelig til at lade en negativ holdning til demokratiet kvalificere en generel bekendelse til småborgerlige værdier som fascisme (s. 92). I det mindste burde den afsluttende afvejning af elementer som den småborgerligt funderede antikapitalisme, anti-parlamentarismen og nationalismen have været sat i relation til dele af den mere sammenfattende fascismeteoritiske litteratur. Lohmanns orientering i den internationale litteratur er stort set begrænset til totalitarismeteorien, som han da også tilslutter sig i modereret form (s. 95). Det mærkes bogen igennem ved holdningsprægede parallelliseringer til nutidige fænomener. Jeg synes nærmest, de trækker opmærksomheden væk fra det væsentlige: den forståelse af Dansk Folkefællesskab i en samtidig sammenhæng, der efter min mening er den bedste støtte til det formål, som også forfatteren bekender sig til, nemlig at styrke beredskabet mod tilsvarende fænomeners opdukken i ly af krisen i dag.

Henrik Lundbak